

Co rządzi światem - czyli
Geopolityka imperiów-cywilizacji
Wokół książki „Dynamika Imperiów-cywilizacji a
system światowy”

Roman Szul

Uniwersytet Warszawski
Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych
Instytutu Ameryk i Europy
r.szul@uw.edu.pl

Roman Szul: „Dynamika imperiów-cywilizacji a system światowy”,
Wydawnictwo Polskie Towarzystwo Geopolityczne, Kraków 2022,
www.ptg.edu.pl

Spis treści

Wstęp

Założenia teoretyczne

Europa: cywilizacja i imperia (Imperium Rzymskie, Civitas Dei, Europa imperiów,
Europa postimperialna, Europa post-zimnowojenna)

Islam: cywilizacja i imperia (imperium arabskie, osmańskie, Wielkich Mogołów)

Mongolskie imperium-cywilizacja

Japońskie imperium-cywilizacja

Rosyjskie imperium-cywilizacja

US-Amerykańskie imperium-cywilizacja

Chińskie imperium-cywilizacja

Ewolucja systemu światowego

Imperia, cywilizacje i ład światowy – próba podsumowania

Imperia-cywilizacje: treść
– kultura, materia, polityka

Imperia-cywilizacje: cykl życiowy
– powstawanie, ekspansja, kryzys, upadek (odrodzenie)

Powstawanie: warunki – ludność, terytorium, idea, wiedza, władza
(przypadek)

Ekspansja: mechanizmy – efekt sprężyny, efekt kuli śnieżnej; podbój,
kolonizacja, przyciąganie; skutek – centrum-peryferie, kontakt
i konflikt z innymi imperiami-cywilizacjami

Kryzys: przyczyny – przerośnięcie (presja zewnętrzna, słabość
wewnętrzna)

„Współczynnik przerośnięcia”

Upadek – nagły lub łagodny

Po upadku: odrodzenie (frustracja lub „żal za grzechy”) lub zniknięcie
(całkowite lub pozostanie jako relikw)

Kryzys

Ogólna przyczyna: przerośnięcie

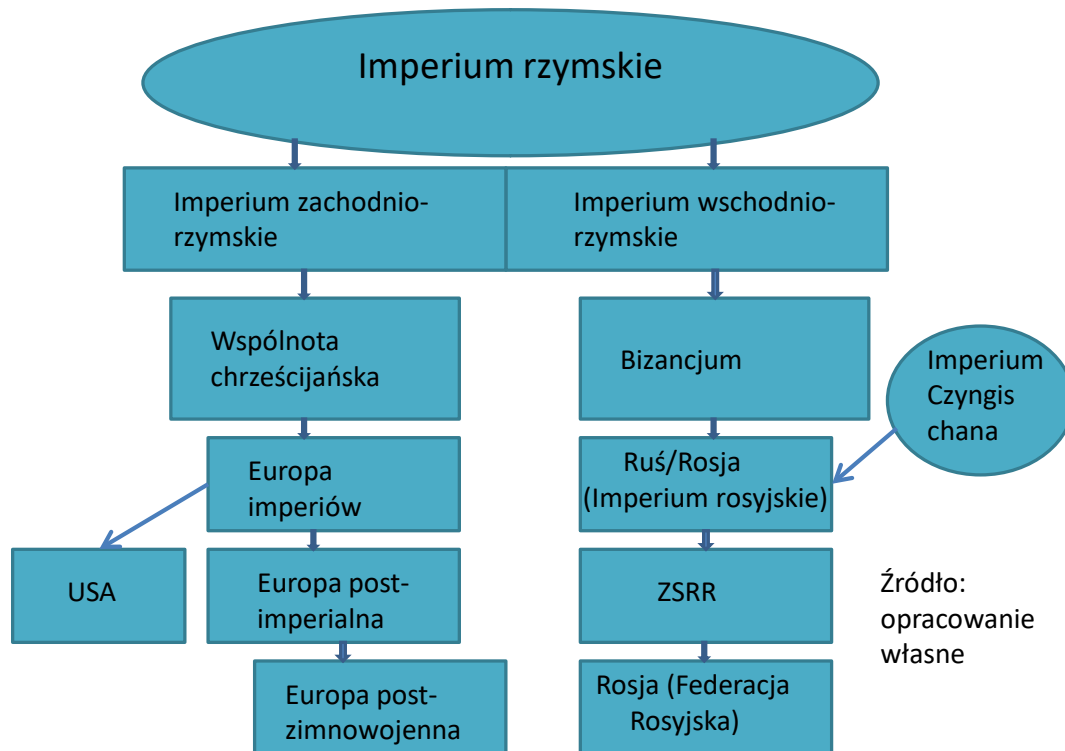
„współczynnik przerośnięcia” = $\frac{\text{Zaangażowanie zewnętrzne}}{\text{Potencjał wewnętrzny}}$
(militarne, ekonomiczne, psychospołeczne) / (militarny, ekonomiczne., psychospołeczny)

Zastępowalność: nowe imperium-cywilizacja w fazie ekspansji prowadzi do upadku starego imperium-cywilizacji (najczęściej w wyniku konfliktu zbrojnego)

Dziedziczenie: nowe imperium-cywilizacja uważa się za spadkobiercę dawnego imperium-cywilizacji

(Przykład: dziedziczenie po imperium rzymskim)

Geopolityczna sukcesja imperium rzymskiego

Kontakt i konflikt: przepływy wiedzy i idei

Przykłady: dyfuzja wiedzy i idei do Europy, islamu i Rosji

Dyfuzja wiedzy do Europy (w początkach)

Mezo – Mezopotamia

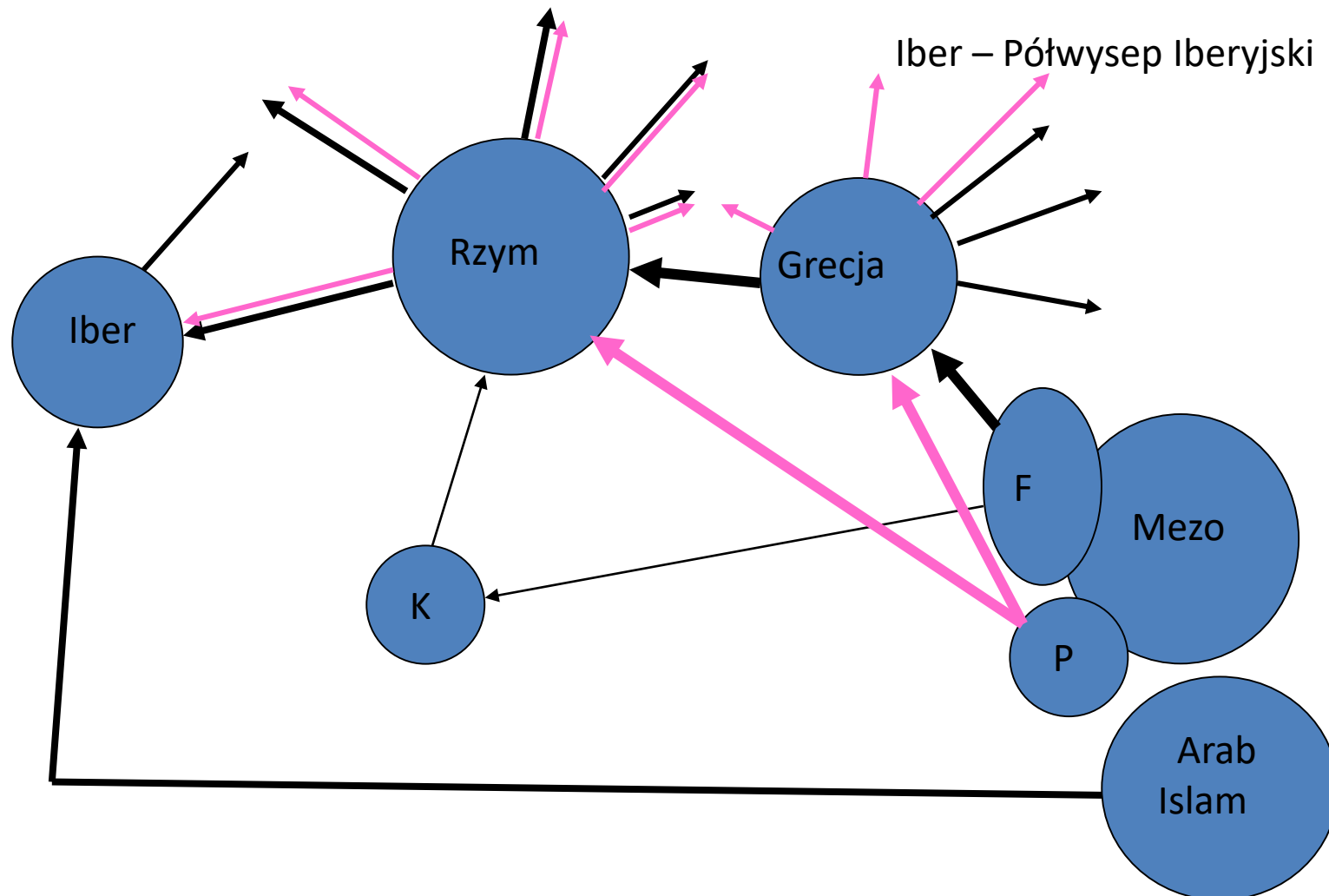
F – Fenicjanie

P – Palestyna

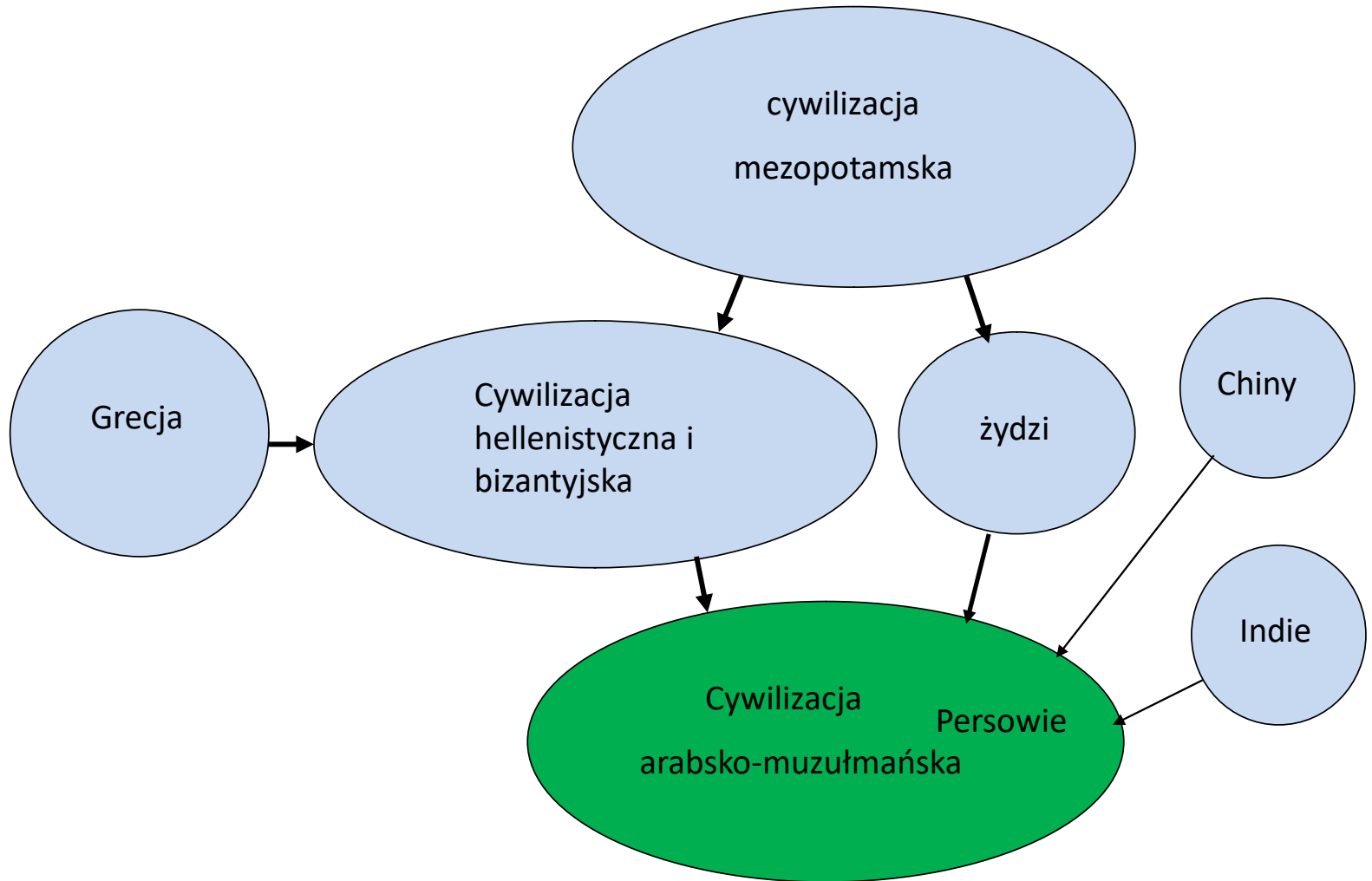
K – Kartagina

Iber – Półwysep Iberyjski

→ Dyfuzja wiedzy nie związanej z chrześcijaństwem
→ Dyfuzja chrześcijaństwa

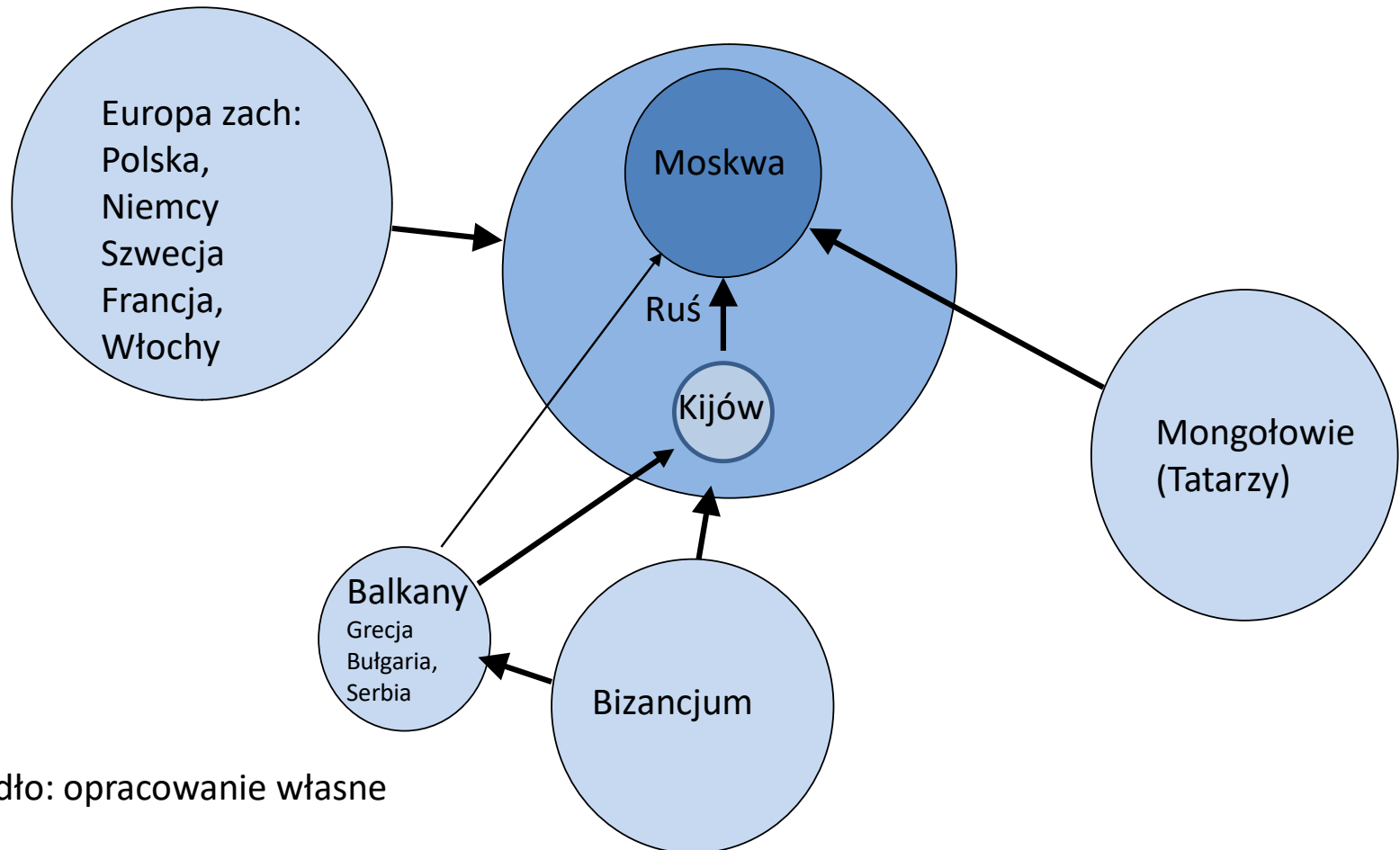

Dyfuzja wiedzy do cywilizacji arabsko-muzułmańskiej

Dyfuzja elementów kulturowych (idee, wiedza, umiejętności) do cywilizacji rosyjskiej

Źródło: opracowanie własne

Ekspansja terytorialna

(przykłady: Mongołowie, Rosja carska)

Imperium mongolskie, ok. 1250 roku

Imperium Rosyjskie, największy zasięg

System światowy jako efekt ekspansji, kontaktów i konfliktów imperiów-cywilizacji

Ewolucja systemu światowego: fale globalizacji i wstrząsów (deglobalizacji)

Globalizacje: podmioty (sprawcy), interesy, idee, możliwości, (przypadek)

Dzieje (okresy):

1. Przed Kolumbem,

2. Pierwsza fala (ok. 1500-1800) (od Portugalii i Hiszpanii, przez Niderlandy po Anglię) 3. Wstrząs (przełom XVIII/XIX wieku)

4. Druga fala (1815-1914) (W. Brytania), 5. Wstrząs (1914-1949), 6. Zimna wojna (1949-1989) (USA-ZSRR),

7. Trzecia fala (1975-2022? (1975-2009?)), w tym Złota dekada Pax Americana 1990-2000), 8. Okres turbulencji (2001-2022?) 9. Wstrząs 2022- , jak głęboki?)

Geopolityka w okresie turbulencji

(motywy, postawy, działania głównych mocarstw: USA, Chin, Rosji, Europy i reszty)

USA, Chiny, Rosja:

Motywacja krótkoterminowa (bezpośrednia): Zniewaga → mobilizacja → działanie

Motywacja długoterminowa (pośrednia): „wybraność” (poczucie bycia wybranym do wielkich czynów) → misja → działanie

USA

Zniewaga 1: 11 września 2001 → zmycie hańby → akcja w Afganistanie, zabicie Bin Ladena

(Zniewaga 2 ? : Afganistan 2021 → udowodnienie siły → pomoc Ukrainie)

„Wybraność”: „manifest destiny” → szerszenie i obrona wolności, **światowe przywództwo USA** (teraz i w przyszłości) → akcje w Afganistanie, Iraku, pomoc Ukrainie, powstrzymywanie Chin

Chiny

Zniewaga: „sto lat upokorzeń” → zmycie hańby → wzmacnianie siły, czekanie na okazję

„Wybraność”: 天下 (tian xia), Chiny jako centrum świata → harmonia światowa, **światowe przywództwo Chin** (w przyszłości) → wzmacnianie siły, czekanie na okazję

Rosja

Zniewaga: rozpad imperium, ekspansja NATO, niezależność Ukrainy → zmycie hańby → atak na Ukrainę, wojna z Zachodem

„Wybraność”: русская идея (russkaja idieja) ? → obrona świata przed liberalizmem i Zachodem, Rosja ważnym uczestnikiem (przywódcą?) nie-Zachodu ? → atak na Ukrainę, wojna z Zachodem

Europa (zachodnia):

Bodziec: trauma postimperialna („grzech”) → pacyfizm („żal za grzechy”) → szerzenie dobra i dobrobytu, ochrona klimatu i środowiska, handel („Wandel durch Handel”), pomoc potrzebującym na świecie // szok agresji Rosji na Ukrainę

Reszta nie-Zachodu:

Bodziec: Trauma postkolonialna (bycie ofiarą Zachodu) → nieufność do Zachodu i wielkich mocarstw → reakcja na wojnę na Ukrainie: wyczekiwanie i korzystanie z okazji

System światowy w okresie turbulencji

US – USA, mocarstwo wielowymiarowe (polityczne, militarne, ekonomiczne, technologiczne, kulturowe (słabnące))

E – Europa, strefa wysokiego poziomu zamożności

J – Japonia, mocarstwo ekonomiczne (słabnące)

CH – Chiny, rosnące mocarstwo ekonomiczne i polityczne

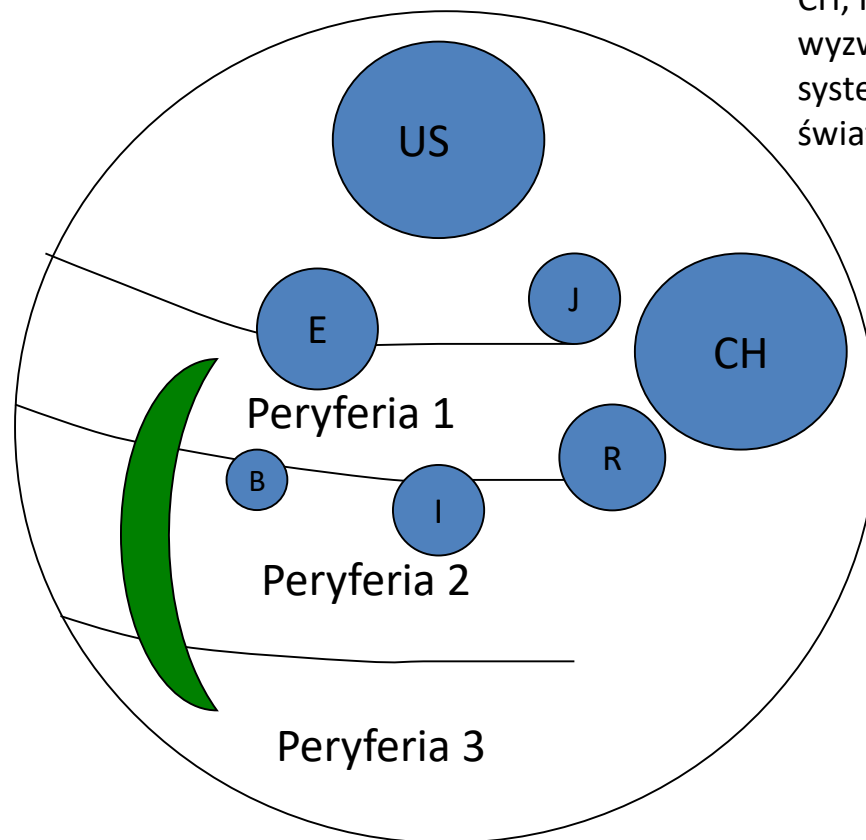
R – Rosja, mocarstwo militarne i polityczne o dużych ambicjach

I – Indie, regionalne mocarstwo polityczne, B – Brazylia, chwiejne regionalne mocarstwo polityczne, islamizm – ideologia wymierzona w ład światowy, zwłaszcza w Zachód

US + E = Zachód

Zachód + J = status quo

CH, R, islamizm =
wyzwanie dla
systemu
światowego

Co dalej?

1. Nie wiadomo

2. Pytania

Rosja:

- wielkość czy upadek?
- jeśli upadek to: izolacja czy afiliacja? I do kogo? (Chiny czy Zachód?)
- rozum czy szaleństwo?

USA:

- wytrwać czy odpuścić? (pozycję światowego przywódcy, powstrzymywanie Chin, wspieranie Ukrainy)

Chiny:

- czekać czy działać?

Europa:

- razem (wewnątrz Europy, z USA) czy osobno (rozpad Europy, rozpad Zachodu)?

Ukraina:

- być albo nie być?
- jeśli być, to: w jakich granicach? Z jaką tożsamością (z jakimi bohaterami)?

Dziękuję za uwagę